



Busquets i Punset, el 1909. Antiga escola de Salo, l'Oratjol de la Serra. Busquets hi va viure del 1913 al 1921. Girbal hi passà alguns estius.

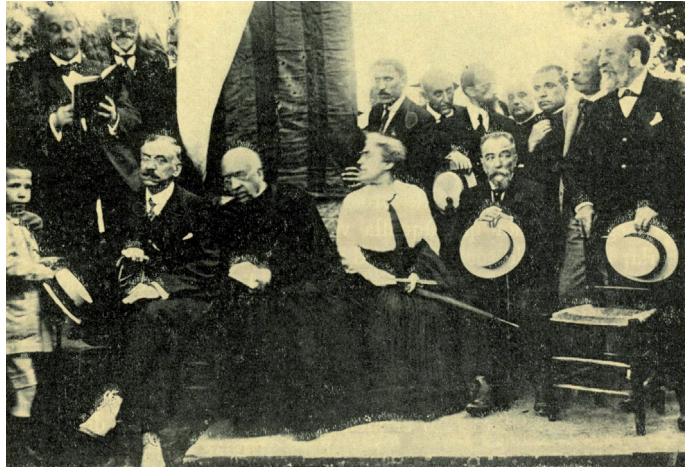
A la biblioteca familiar va trobar un exemplar de *L'estrella amb cua* i tot seguit va localitzar l'altra novel·la. La seva sorpresa va ser indescriptible. Les dues novel·les, les va trobar genials de concepció i de realització i, a més, va descobrir que eren escrites en una llengua prodigiosa. Que la llengua era un prodigi “de gràcia, de to, de varietats de girs i riquesa, esbalaïdora, de paraules i formes de paraules”.

L'editor al qual va comunicar la descoberta, Josep Cots, d'Edicions de 1984, va mostrar-s'hi sensible i, així, l'any 2005 apareixia reeditada *L'estrella amb cua* i el 2006, *La tragèdia de cal Pere Llarg*, totes dues a cura de Casasses mateix. La segona fou finalista del premi Llibreter, tot i tractar-se d'una reedició.

L'impacte i la sorpresa causades entre els lectors han estat similars als que van provocar en Casasses, tot i que els mitjans de comunicació, en general, tant els més llegits com els literaris –i ja no diguem els acadèmics– no han fet gran cosa per a cridar l'atenció sobre el



Salo, 1915. Girbal Jaume, a la dreta de Busquets. Les nenes són Marta i Mercedes Chatelain, filles d'Augusta Chatelain –a la dreta–, dona de Girbal. A l'esquerra, Teresa Busquets, germana d'Anton.



Girbal Jaume converteix Salo en Oratjol de la Serra. Víctor Català, admiradora seva, entre mossèn Collell i Josep Salarich a la festa del cinquantenari de l'Esbart de Vic. Any 1917. A la dreta de la foto, l'editor de Girbal, Francesc Matheu. El lector, Martí Genís, és a la dreta d'Apel·les Mestres.

valor revolucionari, històric i literari, de les dues novel·les.

Finalment, i en edició d'Agnès Prats, Edicions de 1984 ha rescatat el llibre *Oratjol de la Serra*, el recull de 24 narracions editat el 1919, amb el subtítol *Proses silvestres*, per la Il·lustració Catalana, l'editorial de Matheu. D'aquest aplec en deriven, va dir Girbal mateix, les dues novel·les. Algunes ja les havia fetes conèixer l'autor als Jocs Florals.

Com ja va dir Enric Casasses, alguns dels capítols, és a dir, dels relats, d'*Oratjol de la Serra* són genials.

Al seu moment, Víctor Català, companya del grup de Matheu, també va veure, com el fill de Narcís Oller, que l'estil de Girbal Jaume exhibit en aquests relats era excepcional.

En una crítica apareguda a *El Pla de Bages* el 1919 –i que Agnès Prats cita gràcies a Irene Muñoz Pairet–, l'autora de *Solitud* proclama que davant de tanta lletra moderna, pretensiosa i espessa, l'estil de Girbal, clar i transparent com un cristall, fa l'efecte d'un jardí meravellós esclatat enmig de cards, d'una nit estrellada sobre una pregonesa.

La conversió del poeta anacrònic i jocflorallesc en el prodigiós narrador i novel·lista va ser possible gràcies a un fet casual imprevisit, al fet que el seu amic Anton Busquets i Punset, acceptat, l'any 1913, la plaça de mestre del

poble que Girbal Jaume convertiria en Oratjol de la Serra, Salo (Bages).

Girbal Jaume hi va viure uns quants estius, convidat pel seu amic, i el contacte amb el català d'aquestes muntanyes de l'interior de Catalunya, com diu Enric Casasses, li causà una eufòria vocabulística i sintàctica que li

nia, que és la manera que la narrativa oral acostuma a explicar les peripècies humanes.

Per això, era lògic que l'escriptor dedicués el recull “al senyor mestre d'Oratjol de la Serra i a la seva germana.”

La història que es pot explicar en poc temps, i afecta determinats personatges, situacions concretes, Girbal Jaume la convertirà en els relats del recull. La que afecta i commou tot el poble, la convertirà en una novel·la curta, al mateix temps que els relats, *L'estrella amb cua*, narració digna del millor García Márquez,

I la que demana que el narrador completi el drama fins al més petit detall, per tal de mostrar aspectes profunds de la conducta humana, demanarà uns quants anys més de feina: serà la fabulosa i insòlita –a casa nostra– novel·la *La tragèdia de cal Pere Llarg*.

Oratjol de la Serra és un conjunt de proses, com diu el subtítol; una col·lecció de tipus i paisatges, va dir l'autor. Però les proses conformen el mosaic d'una novel·la. La revista *Catalana* ja va batejar-la així en anunciar-ne l'edició en fascicles. El narrador, un contractista d'obres empordanès de quaranta anys anomenat Joan Ballesteria, confessa a la primera prosa –“Un desert de món?”–, presentada a tall de pròleg, que farà conèixer al lector el descobriment que ha fet, “un tan gran descobriment que ja no sé si el veig tal com és, o me l'he fet a la meua manera, en un miracle d'amor i d'il·lusió...”

Lluís Bonada



Anunci publicat a la revista *Catalana*, fundada per Francesc Matheu, el 25 de maig del 1919.

arribà acompanyada d'una sorprenent mestria narrativa i d'un constant saber què diu.

I, a més, com ja es pot veure a *Oratjol de la Serra*, la descoberta del curiós poble li subministrà, amb una generositat sense límits, un material preciós i ric, format per anècdotes, històries, i vivències, i per personatges d'allò més variats, tots vistos en el mirall de la iro-

D'‘Oratjol de la Serra’, una col·lecció de tipus i paisatges, se’n deriven ‘L'estrella amb cua’ i ‘La tragèdia de cal Pere Llarg’